

Hoofstuk V.

Die lewensbeskouing van die student aan die
Batswana Opleidingskollege, empiries ontleed.

(a) Inleiding.

Dit is van die grootste belang dat die dosent van 'n bantoe-opleidingskollege 'n grondige studie maak van die lewensbeskouing van die student wat gedurende twee jaar aan sy sorg toevertrou is. In die voorafgaande hoofstukke is die fundamentele beginsels van godsdienstige opvoeding en godsdiensonderrig neergelê om daardeur beter die riglyne te kan bepaal wat deur die dosent in ag geneem moet word indien hy aan sy student die regte leiding wil gee.

Die belangrikheid van die opvoeder is beklemtoon. Hy moet nie alleen 'n positiewe lewensbeskouing besit nie, maar ook 'n gebalanseerde persoonlikheid wees van wie daar 'n kragtige invloed uitgaan. Hierdie invloed behoort hy te gebruik om die student met raad en daad tersyde te staan wanneer daar in sy gees verwarring ontstaan het en hy hopeloos vasgeval het. Die opvoeder moet dus in die eerste plek die mens wat hy moet opvoed ken. Daarom is die mens geteken soos die Skrif hom beskrywe, as 'n beelddraer van God wat oorspronklik goed geskape is maar waarvan die beeld deur die/....

die sonde verduister is sodat daar niks goeds meer in hom is nie. Jesus Christus het egter deur 'n magtige nuwe skeppingsdaad die sondige mens weer gedeeltelik in sy ou glorie herstel. Indien hy sy skuld erken en sy sondes bely, mag hy glo dat die verbroke kontak, tussen God en hom, deur Jesus Christus oorbrug is.

Sy sondes is nou vergewe en hy kom in 'n nuwe relasie tot God en sy medemens te staan. Maar in hierdie nuwe verhouding het hy hulp en raad nodig omdat hy so gemaklik weer kan afdwaal, waardeur hy sy eindbestemming nooit sal bereik nie. Daar is derhalwe gewys op die noodsaaklikheid van 'n ontmoeting tussen dosent en student. Dit kan slegs plaasvind indien daar 'n werklike gespreksituasie ontstaan waarin die dosent die onbeperkte vertroue van die student probeer verkry. Alleen daardeur sal die omgangs- en ontmoetingsituasie, soos Nel dit noem, in 'n handelingsituasie kan ontwikkel.¹⁾ 'n Atmosfeer van wedersydse vertroue is egter 'n eerste vereiste voor 'n ontmoeting teweeggebring kan word. Daarna sal die dosent die student stap vir stap kan lei op die pad van verantwoordelikheid en onafhanklikheid.

Omdat al ons aktiwiteite met 'n bepaalde doel voor oë uitgevoer word, is lank stil gestaan by die opvoedingsdoel/...

1) Nel, B.F. Jubileum-lesings. p.105.

opvoedingsdoel en die klem is gele op die feit dat die hele mens in al sy verskillende fases en vertakkinge met al sy vermoëns en motiewe tot volle verantwoordelikheid opgevoed moet word. Aangesien godsdiensstige opvoeding en die vak, Godsdiensonderrig ons hoofтемa is, het beide die volle nadruk gekry, en is beklemtoon dat die vertikale verhouding tussen die mens en God die eintlike kern is waarom alles draai. Indien daardie verhouding skeef loop of verbreek word, raak die mens gefrustreer en gevolglik gaan alles in sy lewe verkeerd.

Die godsdiensstige opvoeding is in besonderhede behandel en voorbeeldelike is by elke vak gegee hoe hierdie belangrike deel van die opvoeding ten volle benut kan word.

Daar is verder gewys dat die lewe van 'n mens nie in 'n godsdiensstige en sekulêre deel gesplits kan word nie, maar dat sy lewe as 'n eenheid beskou moet word. Die vak, Godsdiensonderrig kan derhalwe nie met 'n ander inhoudsvak gelykgestel word nie. Die dosent kan laat sien hoe God met die mens gehandel het en hoe die mens op die dade en beloftes van God gereageer het. Die belangrikheid van godsdiensonderrig vir al die terreine van die lewe is beklemtoon en voorbeeldelike gegee/....

is gegee hoe die leerplan op die beste wyse ingedeel kan word. Maar ook die metodes is in besonderhede bespreek. Daar is gewys op die mag van die woord en dat veral in die godsdienstige opvoeding van die kind die woord van uiterste belang is. Dit is derhalwe noodsaaklik dat die dosent die kuns van vertel bemeester, sodat sy woorde werklik die hart van die kind verower. Die vertelmetode is om daardie rede noukeurig ontleed.

Ten laaste mag die vraag gestel word of beide die dosent en student in staat is om die hier neergelegde ideale te verwesenlik en toe te pas. Wat die dosent betref hang dit veral af of hy bereid is om 'n studie van sy student, wat aan sy sorg toevertrou is, te maak, sodat hy in 'n beperkte tyd van twee jaar hom so kan vorm en lei dat hy bruikbaar is vir die hoë doel wat die dosent voor oë het. Hy moet dus sy agtergrond en lewensbeskouing ken, daarna kan hy vasstel of hy tekortskiet en of hy van die Christelike lewensbeskouing afwyk.

Wat die student betref hang dit nie alleen af van sy bevoegdhede nie, maar veral van sy lewensbeskouing. Indien sy lewensbeskouing met allerlei heidense begrippe vermeng is, is sy hart verdeel en sal hy nie in staat wees om later die Christelike beginsels te verdedig en toe te pas nie.

Dit/...

Dit was dus noodsaaklik om ook empiries te probeer vasstel of die lewensbeskouing van die student suiwer Skriftuurlik georiënteerd is of nie. Vir daardie doel is 'n vraelys van 51 vrae opgestel wat hopelik 'n duidelike beeld sal gee van wat ons beoog.

6. Hoe die vraelys opgestel is.

Die questionnaire wat in aanhangsel B volledig weergegee word, is aan 'n ongeselekteerde groep van honderd kandidate vir beantwoording gegee. Ons het naamlik al die studente van die eerste en tweedejaar kursus die vrae laat beantwoord. Omdat hulle in die besit van die Juniorsertifikaat is, kan veronderstel word dat die proefpersone 'n behoorlike akademiese agtergrond besit. Omdat die meeste studente hulle beter in Engels as in Afrikaans kan uitdruk, is die vrae in Engels opgestel. Die vrae is eers noukeurig oorweeg en gewysig voor dit in sy finale vorm aan die studente uitgereik is. Dit het plaasgevind in September 1965. Die opsteller van hierdie vraelys het eers in besonderhede die bedoeling van die questionnaire met die proefpersone bespreek en die klem gelê op die feit dat eerlikheid 'n eerste vereiste is. Om daardie rede moes die naam van die student nie op sy antwoorde verskyn nie, sodat die proefpersoon/....

persoon onbevange sy mening kon gee en die onderzoeker die antwoord so objektief as moontlik kon beoordeel.

Die honderd persone van die Batswana Opleidingskollege is gelyktydig getoets. Vraag vir vraag is geneem en voordat die proefpersonn dit beantwoord het, is dit in sy moedertaal deur 'n gegradeerde bantoe-onderwyser vertaal en verduidelik. Op hierdie manier was die opsteller van die questionnaire seker dat daar geen twyfel oor die bewoording van die vraag self bestaan het nie.

Om vas te stel of die lewensbeskouing en agtergrond van die studente ooreenkoms met die leerlinge van 'n naburige hoërskool, ongeveer drie myl van die Batswana Opleidingskollege af en wat geheel en al onder bantoleiding staan, is die vraelys ook aan 'n ongeselekteerde groep van 25 leerlinge uit Vorms IV en V van daardie skool gegee wat dus dieselfde akademiese agtergrond as ons studente besit het. Vir daardie doel het die prinsipaal van daardie skool, die Barolong Hoërskool, 'n groep van 25 leerlinge aangewys om as proefpersone te dien. Dieselfde prosedure is daar gevolg as aan die Batswana Opleidingskollege. Tydens die ondersoek was die prinsipaal van die Barolong Hoërskool aanwesig en het die meeste vrae in Tswana vertaal.

Die vraelys/...

Die vraelys kan in verskillende onderdele verdeel word. Die vrae 1 tot en met 7 is gestel om meer besonderhede omtrent die algemene agtergrond van die proefpersoon te wete te kom. Die vrae 8 tot en met 15 moes vasstel wat hulle houding teenoor die Bybel is en watter waarde die Skrif vir hulle in die daaglikske lewe het.

Die vrae 16 tot en met 43 moes aandui in watter mate die heidense bantoe filosofie nog in leerlinge se Christelike lewensbeskouing geïntegreer is.

Die laaste serie vrae tot en met 51 is van verskillende aard en hierin moes die proefpersoon sy eie mening gee.

Die aantal meisies was ongeveer dieselfde as die seuns en oor die algemeen het die tipe antwoord van beide geslagte merkwaardig ooreengekom. Daarom sal ons by al die antwoorde slegs die van die toetsgroep van die naby geleë Barolong Hoërskool met die antwoorde van die proefpersonne van die Batswana Opleidingskollege vergelyk om vas te stel of daar sekere afleidings gemaak kan word.

Al die antwoorde is deur skrywerself nagegaan, gerangskik en getabuleer. 'n Opsomming van al die antwoorde met die nodige opmerkings sal in hierdie hoofstuk gegee word.

In die/....

In die afgelope twee jaar is verder klasgesprekke oor die belangrikste vroeë uit hierdie ques-tionnaire gehou. Die mondelinge antwoorde op hierdie manier verkry kom merkwaardig ooreen met die Skriftele-like antwoorde.

Die antwoorde word nou vraag vir vraag ontleed waarna in n volgende hoofstuk sekere bevindings vasgestel sal word. Indien daar radikale verskille blyk te wees tussen die gevestigde Christelike lewensbeskouing en sekere heidense begrippe waarmee die studente van jongsaf opgegroei het, sal daar 'n moontlike oplossing gevind moet word om die verskille te oorbrug. Om 'n duideliker oorsig te kry word beide groepe se antwoorde as 'n persentasie uitgedruk.

Vraag 1. Hoe oud is jy?

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool.</u>	<u>Opleidingskol.</u>
Gemiddelde leeftyd:	20 j. 1 m.	21 j. 3 m.

Afleiding:

Die leerlinge van die Batswana Opleidingskolege is gemiddeld een jaar ouer as die van die Barolong Hoërskool.

Vraag 2./.....

Vraag 2. waar het jy opgegroei?

	<u>Barolong Hoërskool</u>	<u>Batswana Opleidingskolo.</u>
(i) In die bantoetuuislande:	32%	32%
(ii) Op 'n plaas:	--	16%
(iii) In 'n dorp:	48%	31%
(iv) In 'n stad:	20%	21%

Van die Barolong Hoërskool het dus niemand op 'n blanke plaas opgegroei nie, maar vir die res is die agtergrond van beide skole se proefpersone min of meer dieselfde.

Vraag 3. Aan watter kerk behoort jy?

	<u>Barolong Hoërskool</u>	<u>Batswana Opleidingskolo.</u>
Metodistekerk:	32%	26%
Lutherse kerk:	16%	21%
Anglikaanse kerk:	28%	25%
Nederduits Geref. Kerk:	16%	10%
Rooms Katolieke kerk:	8%	8%

Daar is nie veel verskil in verhouding tussen beide groepe nie, behalwe dat daar meer Lutherane aan die Batswana Opleidingskollege is, maar minder lidmate wat aan die Nederduits Gereformeerde kerk behoort. 'n Ander kenmerk is dat geen enkele leerling lid van een van die sektariese Zionistiese kerkgencotskappe is nie.

Vraag 4. Is jy belydende lidmaat of slegs gedoop?

Hoewel almal aan 'n kerk behoort, is 'n groot gedeelte slegs dooplid. Die verhouding by beide skole is as volg:

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskol.</u>
Belydende lidmaat:	52%	67%
Dooplid:	48%	33%

In die Batswana Opleidingskollege is dus 'n groter groep werklike lidmate.

Vraag 5.(a) Neem jy aktief aan die kerklike aktiwiteite deel

Die aantal proefpersone wat op een of ander manier aan kerklike arbeid deelneem, is besonder hoog.

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskol.</u>
Aktief:	80%	73%
Neem nêrens aan deel nie.	20%	27%

Daar is min verskil in verhouding tussen beide skole.

Vraag 5 (b). Help jy in die sondagskool?

Die aantal leerlinge wat in sondagskole behulpsaam is, is betreklik klein.

Barolong
Hoërskool

Batswana
Opleidingskool

Behulpsaam in sondagskool. 40% 24%

Aan geen sondagskool ver-
bonde nie: 60% 76%

Omdat die Barolong Hoërskool in die middel van 'n
lokasie lê, is daar meer geleentheid vir daardie leer-
linge om in die sondagskool te help.

Vraag 5 (c). Is jy lid van 'n Christelike Jeugvereniging?

Die jeugverenigingslewe is taamlik sterk en 'n
groot gedeelte behoort aan die Christelike Studente-
vereniging. Niemand word gedwing om lid daarvan te
word nie.

Barolong
Hoërskool

Batswana
Opleidingskool

Lid van die C.S.V. 80% 75%

Geen lid van 'n jeugver-
eniging nie: 20% 25%

Daar is ook hier nie veel verskil tussen beide skole nie.

Vraag 6 (a) en (b). Is jou ouers nog heidene?

Daar is prakties niemand wie se ouers nog
heidene is nie en almal het beweer dat hulle
ouers aan 'n kerk behoort.

Vraag 7. Wanneer het hulle Christene geword?

Waarskynlik/.....

Waarskynlik het hulle grootouers só lank gelede by n kerk aangesluit dat hulle ook nie kan vermeld wanneer dit gebeur het nie. Die moontlikheid bestaan ook dat die meeste leerlinge te skaam is om mee te deel dat hulle ouers nog tot onlangs heidene was. Op die hoërskool en opleidingskollege verskaf dit n sekere status aan n leerling wanneer hy kan vertel dat sy grootouers al jare gelede Christene geword het. Daarom is die antwoorde van hierdie vraag waarskynlik nie heeltemal betroubaar nie, te meer daar in die bantoetuislande, waar 32% van ons leerlinge vandaan kom, seker nog 80% heidene woon. 1)

Vraag 8(a). Lees jy elke dag die Bybel?

Die aantal wat elke dag die Bybel lees is besonder laag.

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskol.</u>
Lees die Bybel elke dag:...	12%	20%
Lees die Bybel ongerekld: .	88%	80%

Omdat die vak Godsdiensonderrig verpligtend is, moet elkeen n Bybel besit. Die meeste leerlinge koop drie Bybels, een in Tswana, een in Afrikaans en een in Engels. Maar vir die grootste meerderheid van die studente is dit nie n noodsaaklike lewensbehoefte om die Bybel/....

1) Pauw, B.A. Religion in a Tswana Chiefdom. p.132

die Bybel daaglik te lees nie, en word die Heilige Skrif alleen tevoorskyn gehou as dit vir die vak nodig is. Maar waarskynlik is dit by die meestè blanke studente wat aan n'universiteit of normaalkollege verbonde is, ook die geval.

Vraag 8(b). Waarom lees jy die Bybel?

Die ontleding van die antwoorde waarom die leerlinge die Bybel lees, het nogal merkwaardige gegewens opgelewer.

Barolong
Hoërskool

Batswana
Opleidingskool.

Ons lees die Bybel:

(i) Uit gewoonte:	8%	3%
(ii) Om krag vir die dag te kry:	24%	21%
(iii) Vir die mooi taal: ..	0%	3%
(iv) Om God beter te kan verstaan:	68%	73%

Dit is merkwaardig dat so 'n klein persentasie van die proefpersone ingevul het dat hulle die Skrif alleen uit gewoonte lees. Dit klop eintlik nie met die antwoorde van die voorafgaande vraag nie. Ons sou 'n baie hoër persentasie hier verwag het.

Skynbaar stel niemand belang in die mooi taal waarin die Skrif geskryf is nie. Die meeste leerlinge lees die Bybel om God beter te kan verstaan, hoewel 'n groot/.....

groot persentasie die Bybel nog lees om krag vir die dag daaruit te put. Daardie persentasie kom op die Batswana Opleidingskollege nog al merkwaardig ooreen met die persentasie studente wat elke dag die Bybel lees, al behoef dit nie dieselfde groep studente te wees nie.

Vraag 9. Watter deel van die Bybel het die grootste waarde vir jou?

Om vas te stel of die Bybel werklik iets vir die leerlinge beteken is hierdie vraag ingelas. Die antwoorde is nogal verrassend.

Barolong
Hoërskool

Batswana
Opleidingskol.

Watter deel het die grootste waarde vir jou?

Die Ou Testament:	0%	17%
Die Nuwe Testament:	100%	83%

Vir die grootste deel van die proefpersone het die Ou Testament dus minder waarde as die Nuwe Testament. Die leerlinge van Barolong het selfs almal die Nuwe Testament bo die Ou Testament verkies. Logies gespreek sou ons dit andersom verwag het, omdat die Ou Testamente gedagtegang van oog vir oog en tand vir tand by die meeste nader behoort te staan as die liefdewet van Jesus/....

van Jesus Christus. Die redes wat verskaf word is ook nogal merkwaardig.

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskol.</u>

(i) Jesus Christus is die sentrum van die N.T. en Hy alleen wys ons die pad:	52%	84%
(ii) Die N.T. vertel ons beter hoe om te lewe as die Ou Testament:	28%	--
(iii) Ons verstaan die N.T. beter as die O.T.:	20%	--
(iv) Deur die mooi gelyke-nisse wys die N.T. ons hoe om gelukkig te lewe. --		16%

Oor die algemeen was die antwoorde taamlik helder geformuleer en die meeste leerlinge het beklemtoon dat Jesus Christus die sentrum is en dat Hy alleen ons van ons sondes kan verlos. Die groep studente van die Batswana Opleidingskollege wat in die Ou Testament meer waarde as in die N.T. vind, het die volgende redes verskaf:-

(i) Die O.T. laat ons die werklike lewe sien en daarom kan ons daardie gedeelte van die Bybel beter verstaan:	46%
(ii) Die O.T. laat ons duidelik sien hoe ons die wette van God moet gehoorsaam:	31%
(iii) Die O.T./...	

- (iii) Die O.T. is interessanter en laat ons sien hoe die wêreld ontstaan en ontwikkel het... 23%

Vraag 10. Kan n onderwyser wat nie in die Bybel glo nie, godsdiensonderrig op skool gee?

Hierdie vraag is met opset gestel om uit te vind hoe die leerlinge oor die vak Godsdiensonderrig dink en of die onderwyser wat hierdie vak gee 'n gelowige mens moet wees of nie. Oor die eerste deel van hierdie vraag, of 'n ongelowige onderwyser Godsdiensonderrig op skool behoort te gee, stem die meerderheid saam en die persentasie wat sê dat so 'n onderwyser nie Godsdiensonderrig moet gee nie, is in beide skole 80%. Dus daar is slegs 20% van die leerlinge wat beweer dat elke onderwyser, Christen of nie-Christen, die Bybelse verhale kan vertel.

Die ontleding van die antwoorde gee ons die volgende:

Barolong
Hoërskool

Batswana
Opleidingskool.

'n Onderwyser wat nie in die Bybel glo nie, behoort nie Godsdiensonderrig te gee nie, omdat:

- (i) Hy die kinders sal verlei: 12% 35%

- (ii) Hy nie/...

(ii) Hy nie iets aan die kinders kan leer wat hy self nie glo nie:	16%	18%
(iii) Hy kan die kinders nie in die Bybel belang laat stel nie: .	20%	17%
(iv) Hy ken God self nie en daarom sal hy nie instaat wees om God aan die kinders te laat sien nie:	32%	--
(v) Hy sal alles krities vertel en daardeur 'n slechte invloed op die kinders uitoefen: ...	20%	--
(vi) Daar kan geen inspirasie van so 'n onderwyser uitgaan nie: ..	--	30%

Hoewel die leerlinge van beide skole kenmerkende antwoorde gegee het, korreleer hulle nie mooi nie. Meer as een-derde deel van die studente van die Batswana Cpleidingskollege het veral genoem dat 'n ongelowige onderwyser sy leerlinge sal verlei en nog een-derde deel van die leerlinge het beklemtoon dat daar geen inspirasie van so 'n onderwyser kan uitgaan nie.

By Barolong het hulle egter meer die nadruk gelê op/....

gelê op die feit dat 'n onderwyser wat God nie ken nie, ook nie God aan die kinders kan verduidelik nie.

Verder het sommige van hulle die nadruk daarop 'gelê dat die ongelowige onderwyser te krities teenoor die Bybel staan en dus nie positief les kan gee nie.

Die klein gedeelte wat meen dat elke onderwyser Godsdiensonderrig kan gee, beskou die vak as 'n gewone inhoudsvak, net soos bv. Geskiedenis, wat dus deur elkeen gegee kan word wanneer hy die inhoud van die Bybel slegs verstaan.

Vraag 11. Bestaan daar sekere ongeskreve wette by die heidene wat met die Tien Gebooie ooreenkom?

Daar is 'n groot gedeelte van die kandidate wat vind dat daar sekere ongeskreve wette by die heidense bantoes is wat veel ooreenkoms vertoon met die Tien Gebooie uit die Bybel.

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskool.
Hulle wat ooreenkoms sien:	72%	52%
Hulle wat geen ooreenkoms sien nie:	28%	48%

Die ooreenkomstige wette is volgens die meeste proefpersonne:

(i) Jy mag/....

(2) , , ,

- (i) Jy mag nie steel nie.
- (ii) Jy mag nie onnoddig jou naaste doodslaan nie.
- (iii) Jy moet jou ouers eer.
- (iv) Jy mag nie egbreek nie.

Sommige het verder vermeld dat die wet van Moses: "n oog vir n oog en n tand vir n tand," ook in die heidense bantoe-gemeenskappe van toepassing was.

Die persentasie wat op Barolong die ooreenkoms tussen die morele wette van die heidense bantoes en die Tien Gebooie sien, is groter as op Batswana Opleidingskollege.

Vraag 12. Wat is sonde volgens die Bybel?

Oor die vraag wat sonde volgens die Bybel is, het daar heelwat gevareerde antwoorde verskyn wat tog in beide skole tot 'n paar kernantwoorde geredusseer kan word.

<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskol.</u>

Wat is sonde?

(i) Om iets teen die wil van God te doen:	40%	52%
(ii) 'n Slegte daad:	36%	25%
(iii) Om nie lief te hê nie:	12%	13%
(iv) Nikseggende antwoorde:	12%	10%

Die ooreenkoms tussen die antwoorde van beide skole is/....

skole is weer besonder treffend. Die meeste het besef dat sonde, volgens die Bybel, 'n kwaad teen God is, hoewel 'n groot gedeelte dit as 'n slegte daad teen sy medemens beskou het, wat dus niks met God te doen het nie.

Daar was ook niksseggende antwoorde by, bv. "A sin is something which you must try to avoid." Dit is weer 'n bewys hoe moeilik dit is om 'n regte definisie te gee.

Vraag 13. Wat maak jy met 'n slegte verlange wat in jou hart opkom?

Hierdie vraag is ten nouste verwant aan die voorafgaande vraag. 'n Ontleding van die drie verskilende antwoorde toon die volgende gegewens:

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskool</u>

Jy verban die slegte ver- ja nee ja nee
 lange uit jou hart, omdat:

- (i) Dit 'n sonde jeens God
 is: 88% 12% 88% 12%
- (ii) Bevrees is vir kritiek
 van mense: 12% 88% 39% 61%
- (iii) Bang is vir straf: .. 56% 44% 39% 61%

By (i) en (ii) is daar 'n sterk korrelasie tussen beide skole, maar by (iii) is die leerlinge van Barolong/..

van 'Barolong' waarskynlik eerliker in hulle antwoord as die van Batswana Opleidingskollege. Die rede kan wees dat die proefpersone van die Barolong Hoërskool die vraesteller nie persoonlik geken het nie en hulle vryer gevoel het om niks te verbloem of mooier voor te stel nie.

Vraag 14. Watter waarde het die opstanding van Christus vir jou?

Hoewel hierdie vraag oor die waarde van die opstanding van Jesus Christus vir jou persoonlike lewe miskien meer subjektief as die vorige vrae is, omdat dit eintlik 'n definitiewe antwoord van die proefpersoon verlang hoe hy oor die Christus dink, was daar verskillende gelyksoortige antwoorde, sodat dit moontlik was om hulle in 'n vyftal groepe te verdeel.

Barolong Batswana
Hoërskool Opleidingskol.

(i) Deur sy opstanding sal ons ook ewige lewe ontvang:	48%	26%
(ii) Hy het daardeur bewys dat Hy die Seun van God is:	12%	10%
(iii) Ons glo dat Hy vir ons sondes gestorff het ...	28%	29%
(iv) Hy het daardeur bewys dat hy alle mag het..	12%	12%
(v) Geen antwoord kon gee nie	--	23%
		n groot/...

n Groot gedeelte het ingesien dat die opstanding van Christus ook vir ons die Ewige Lewe beteken.

n Kenmerk van beide skole is dat n groot groep van die kandidate meer aan Jesus se dood gedink het as aan sy opstanding.

Op Barolong het elkeen n antwoord gegee, maar n groep van die Batswana Opleidingskollege se studente het dit nie gewaag om hulle persoonlike gevoelens weer te gee nie, waarskynlik omdat hulle onseker oor die regte antwoord gevoel het.

Vraag 15. Behoort Godsdiensonderrig n eksamenvak in die bantoe hoërskole te wees?

Hierdie, is deur die meerderheid bevestigend beantwoord.

Op Barolong was die persentasie 64 en op die Batswana Opleidingskollege was dit 69.

Die redes was nogal uiteenlopend.

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskol.</u>
(i) Deur n intensiever studie van die Bybel te maak, sal jy n beter Christen word:	36%	48%
(ii) Omdat jy dan gedwing word om die Bybel elke dag te lees, sodat jy aan die einde van die skoolloopbaan die inhoud daarvan goed sal ken:	24%	34% (iii) Deur/...

(iii) Deur reëlmatig die Bybel te bestudeer, sal jy leer wat goed of sleg is:.....	20%	--
(iv) Jy leer daardeur God beter ken:	12%	--
(v) Jy sal spoediger berou oor jou sondes toon:	8%	--
(vi) Jy sal daardeur meer kerk toe gaan:	--	18%

Die meeste leerlinge sien dus in dat n intensesieve studie van die Bybel tog in elke geval die moeite werd is.

Die wat negatief geantwoord het, en dus liever nie Godsdiensonderrig as eksamenvak wil ingevoer sien nie, het die volgende redes gegee:

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskol.</u>
(i) Die studie van die Bybel moet vrywillig wees en daar moet nie dwang op uitgeoefen word nie:	45%	--
(ii) As jy gedwing word om die Bybel te bestudeer, sal jy dit krities lees:	22%	10%
(iii) Jy bestudeer die Bybel alleen om in die eksamen te kan slaag:	33%	83%
(iv) Daar is/.....		

(iv) Daar is te veel vakke wat jy moet leer sodat daar geen tyd vir ekstra Bybelstudie is nie:

7%

Die watt ontkennend geantwoord het, het ook grondige redes gelewer. Dit is waar dat die meeste leerlinge die Bybel sal lees om sekere feite vas te lê wat in die eksamen gevra kan word, maar deur die studie van die Bybel self kom hulle tog met die enigste Waarheid in aanraking wat ongetwyfeld 'n goeie invloed op hulle karakter behoort te hê.

Vraag 16. Hoe het die heidense bantoe "Modimo" voorgestel?

Die derde serie vrae, vanaf vraag 16 tot en met vraag 43, is gestel om uit te vind of die leerlinge nog veel van die heidense bantoegeloof weet, en in hoe verre sekere bygelowe nog by die Christenstudente wortel geskiet het en 'n geïntegreerde deel van hulle lewensbeskouing geword het.

Oor die vraag watter beeld die heidense bantoes van hulle God Modimo gemaak het, het ons die volgende antwoorde gekry:

(i) 'n Menslike wese:

32%

9%

(ii) 'n Soort/...

- (ii) n Soort gees wat ver van die mense verwyders is en wat hom nie oor hulle bekommer nie: 12% 24%
- (iii) n Soort gées wat by jou woon en wat na jou kyk en jou beskerm: 56% 55%
- (iv) n Klein groepie het geen antwoord dat hulle dit nie weet nie: -- 12%

Uit die antwoordelik blyk wel dat die meerderheid die Christelike beskouing oor God verwarr het met die heidense bantoegeloof oor Modimo. Want die godsvoorstelling wat die heidense bantoes gehad het, was van 'n Modimo wat ver weg woon en met wie hulle geen direkte verbinding gehad het nie, behalwe deur middel van voorouergeeste. 1)

Hierdie antwoorde bewys ook dat die meeste nie veel meer van die heidense geloof van hulle voorouers weet nie.

Die onkunde wat dit betref kom ook in die antwoorde van die volgende vraag te voorskyn.

Vraag 17. Op watter wyse is daar tussen die heidense bantoes en Modimo kontak gemaak?

Die/...

1) Fourie, H.C.M. Amandebele van Fene Mahlangu en hun religieus-sociaal leven. pp.55-65.

Tempels, P. Pl. Bantoefilosofie. pp.20-23.

1 Taylor, John. V. The primal vision. pp.83-92

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskool.</u>

(i) Deur gebed:	28%	33%
(ii) Deur 'n priester:	4%	4%
(iii) Deur middel van voorouers	68%	63%

Uit hierdie antwoordelblyk dat die meeste leerlinge nog weet dat hulle voorouers geglo het dat die kontak met Modimo tot stand kon kom deur middel van die afgestorwenes wat hulle wense weer kon oordra aan die godheid.

Vraag 18. Hoe kon, volgens die bantoegeloof, 'n liggaamlik swak persoon weer sterk word?

vraag

Hierdie is spesiaal gestel om uit te vind of die leerlinge nog iets weet van die oordra van kragte, via 'n voorwerp, 'n dier of 'n mens, op 'n ander mens. Hierdie lewensfilosofie, soos Tempels dit noem,¹⁾ word deur die meeste primitiewe volkere aanvaar.

Die volgende antwoorde is verkry:

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskool.</u>

(i) Deur middel van ons voor-		
ouers:	32%	43%
(ii) Deur middel van die toor-		
dokter:	24%	5%
(iii) Deur te veg:	12%	2%
(iv) Deur middel van medisyne ..	4%	(v) Deur/... 1) Tempels, P. Pl. Bantoe filosofie. pp. 30-32.

(v) Deur middel van gebed,	4%	24%
'(vi) n Groep wat geen antwoord kon gee nie:	24%	28%

n Groot groep het dus wel geweet dat hulle voorouers en toordokters daar iets mee te doen gehad het.

Die groep wat die gebed as bron genoem het, het weer die Christendom en die heidense bantoe-geloof met mekaar verwarr.

n Derde groep was eerlik genoeg om te sê dat hulle niks meer daarvan afweet nie. Daar kan dus afgeli word dat op Barolong 24% niks meer van die kragteleer weet nie en dat 76% nog 'n vae begrip daarvan besit.

Op die Batswana Opleidingskollege is die persentasie min of meer dieselfde en weet 72% wel iets van die heidense bantoe-filosofie af, maar die regte toedrag van sake is tog by die meeste onbekend.

Vraag 19(a). Kan n afgestorwene nog krag aan sy nakomelinge oordra?

Hierdie vraag is weer nou verwant aan vraag 18.

Die volgende antwoord is verkry.

<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskol.</u>

Ja:	24%	23%
Nee:	76%	43%
Geen antwoord:	--	34%

Die wat bevestigend geantwoord het, het die volgende redes verskaf:

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskol.</u>
(i) Die kledingstukke van die oorledene het groot krag: ..	33%	32%
(ii) 'n Persoon van wie jy droom kan jou krag gee:	17%	16%
(iii) Die goeie dade van 'n oorlede kan op 'n nog lewende oorgedra word en hom sodoende krag gee:	16%	--
(iv) Hulle lewe as heiliges in die hemel en kan jou daarvandaan krag gee:	--	16%
(v) Deur middel van gebed: ...	33%	--
(vi) Hulle wat geen redes kon verstrek nie:	--	36%

Die antwoorde bewys wel dat sommige leerlinge weet dat hulle voorouers geglo het dat sekere voorwerpe krag kon versprei. Weer sien ons uit die antwoorde die vermenging van Christelike gedagtes en heidense beskouings.

Beide/...

Beide skole het 'n groepie Rooms-Katolieke leerlinge wat duidelik uitkom uit die antwoord van (iii) en (iv).

Die proefpersone wat ontkennend geantwoord het, het twee soorte antwoord gegee, nl.

(i) As jy dood is, is jy dood en kan jy niks meer vir 'n ander doen nie.

(ii) Alleen God kan kragte aan 'n mens gee.

Vraag 2C. Wat het die heidense bantoes oor die "moya" van 'n persoon verstaan?

Om nog meer oor die kragteteorie te wete te kom, is hierdie vraag gestel.

Die volgende antwoorde is gegee:

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskool.</u>
(i) Die gees van 'n persoon as hy gesterf het:	32%	20%		
(ii) Die krag wat jy besit: ...	16%	--		
(iii) Iets waarmee jy asem kan haal:	12%	--		
(iv) 'n Engel wat in 'n mens lewe:	8%	--		
(v) Die gees van 'n persoon wat nog lewe:	--	18%		
(vi) Die gees van God:	--	16%		
(vii) Hulle wat geen antwoord kon gee nie:	32%	46%	Hier sien/....	

Hier sien ons weer die drie verskillende groepe:

- (a) Die groep wat nogal taamlik van die heidense bantoe-geloof weet en wat besef het dat die "moya" verband hou met die krag wat daar van iemand afstraal, hetsy dood of lewend.
- (b) Die groep wat Christelike en heidense idees met mekaar meng sodat daar verwarring in hulle gees ontstaan.
- (c) Die wat eerlik erken dat hulle nie veel meer van die heidense bantoe-geloof weet nie.

Vraag 21. Kan iemand kontak met 'n afgestorwene maak?

Om nog duideliker te kan vasstel in watter mate die heidense lewensopvatting houvas op die jong bantoe-Christene het, is die vraag gestel of dit moontlik is om kontak met 'n afgestorwene te maak.

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskool.</u>
Bevestigend:	32%	33%
Ontkennend:	68%	67%

D.w.s. ongeveer een-derde deel van beide skole glo nog dat daar met die afgestorwene op een of ander manier kontak gemaak kan word.

Die redes vir die wat bevestigend geantwoord het, is nogal interessant.

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskool.</u>
(i) Jy droom dikwels oor mense wat dood is, en daardeur maak hulle kontak met jou.	62%	32%
(ii) Jy kan/....		

	Barolong	Batswana
	Hoërskool	Opleidingskol.

(ii) Jy kan tot die afgestorwene bid:	25%	28%
(iii) Met die heiliges in die hemel kan ook kontak gemaak word, en daarom ook met familielede wat dood is:	13%	--
(iv) Jy lees in die Bybel ook dat daar kontak met die afgestorwenes gemaak is: ...	--	40%

Die antwoorde bewys wel dat die meeste die Bybel lees, en ook dat die Rooms Katolieke kerk aan hulle lidmate leer dat daar deur middel van gebed tussen hulle en die afgestorwenes kontak gele kan word.

Die leerlinge wat ontkennend geantwoord het, het beweer dat jy nie met die dooies kan praat nie, maar dat jy regstreeks na God moet gaan as jy iets nodig het.

Vraag 22. Op watter wyse het die heidense bantoe met die oorledene kontak probeer maak?

Ook met hierdie vraag het ons probeer uitvind of die proefpersone nog iets van die heidense bantoe-geloof weet. Die volgende antwoord is gegee:

	Barolong	Batswana
	Hoërskool	Opleidingskol.

Daar is kontak met die oorledene gemaak deur:

(i) Een of/...

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskol.</u>
(i) Een of ander dier te slag.	48%	33%
(ii) drome:	16%	15%
(iii) gebed by die graf:	20%	22%
(iv) feeste by die graf te hou.	8%	--
(v) Hulle wat nie geweet het nie:.....	8%	30%

Volgens hierdie gegewens is dus aan die Batswana Opleidingskollege ongeveer een-derde deel wat niks meer van die voorouergewoonte kan onthou nie. Dit klop ook ongeveer met die antwoord van vraag 18.

Vraag 23. Waarom hou baie bantoe families dikwels by die graf groot herdenkingsdienste, soms meer as n jaar na die dood van die hoof van die gesin?

Die heidense bantoes hou gewoonlik 'n groot herdenking 'n jaar of langer na die dood van die hoof van die gesin. Waarskynlik is dit die bedoeling om in die guns van die afgestorwene te kom indien sy gees nog rondom die graf dwaal. ¹⁾

Uit die antwoord blyk dat 'n groot gedeelte nog bewus is van hierdie seremonie, maar daar is ook ander antwoorde gegee wat bewys dat daar baie leerlinge is wat nie meer die oorspronklike betekenis van hierdie samekoms ken nie.

Die volgende antwoord is gegee:

Barolong/...

1) Fourie, H.C.M. Amandekale van Fene Mahlangu.p.71.

(i) Om by die graf te dank of te bid:	12%	11%
(ii) n Herdenking ter ere aan die sterfdag van die oorledene en om dan 'n grafsteen by die graf te lê:	20%	17%
(iii) Om op daardie dag kontak met die afgestorwene te maak, sodat hy geluk aan jou kan bring:	56%	48%
(iv) Om liefde aan die oorlede ne te bewys:	12%	--
(v) Leerlinge wat nie 'n antwoord kon gee nie:	--	24%

By baie het die gewoonte in die vergeetboek geraak, sodat die leerlinge wat in die stede of dorpe groot geword het, niks meer van die oorspronklike betekenis van so 'n plegtigheid onthou nie.

Vraag 24. Waarom moet al die verwante so 'n herdenking bywoon?

Hierdie vraag is nou verwant aan die voorafgaande en wil weet waarom dit volgens bantoetradisie absoluut noodsaaklik is dat al die familielede by 'n grafseremonie teenwoordig moet wees. By die onleding het ons die volgende antwoorde gekry:

(i) Die persoon wat by so 'n seremonie afwesig sou wees, sal 'n groot ongeluk oorkom:	48%	52%
(ii) Die/...		

- (ii) Die afgestorwene aan wie by daardie seremonie die eer bewys word, moet eers al sy na-komelinge kan sien voordat daar kontak met hom kan gemaak word: 16% --
- (iii) As almal nie teenwoordig is nie, sal sy gees nie in vrede kan rus nie: 20% --
- (iv) Die gees van die afgestorwene moet bly gemaak word deur die teenwoordigheid van al die familielede: 16% --
- (v) Uit respek vir die afgestorwene: -- 12%
- (vi) Om nog vir die laaste maal vir sy beskerming te bid: -- 12%
- (vii) Leerlinge wat nie geweet het nie: -- 24%

In Groot gedeelte van die proefpersone van die Batswana Opleidingskollege het weer geen antwoord kon gee nie.

Daar is aan hulle gesê om nie te raai as hulle nie seker van hulle antwoorde is nie.

Dat die meerderheid nog van die herdenkingsseremonie bewus is, is weer 'n bewys dat ook by die Christene die gewoonte in ere gehou is, en dat baie nog glo dat daar met die afgestorwene kontak gemaak kan word en dat hulle moet probeer om in sy guns te bly om sodende ekstra krag van hom te ontvang.

Dit stem ooreen met die bevindings van die meeste skrywers wat 'n studie van die heidense bantoe-geloof/....

geloof gemaak het. Die vrees dat een of ander ongeluk hulle in die toekoms kan tref, is besonder sterk en daarom beskou hulle dit van lewensbelang om die geeste van hulle voorouers as vriend te behou. 1)

Vraag 25. Volgens die bantoe-geloof kan 'n afgestorwene in sy naamdraer herbore word. Glo jy dit?

Op die vraag of 'n afgestorwene in sy naamdraer kan herlewe, het ons die volgende antwoord gekry.

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskoll.</u>
Bevestigend:	36%	28%
Ontkennend:	64%	36%
Hulle wat nie geweet het nie		36%

Die redes wat aangegee is, is die volgende:

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskoll.</u>
(i) Om die naamdraer dieselfde fisiese en geestelike eienskappe te laat kry as die oorledene:	45%	33%
(ii) Sodat hy altyd aan sy voorouer, wie se naam hy dra, herinner kan word:	33%	--
(iii) Die naamdraer sal ook dieselfde karakter as die voorouer kry:	22%	19%
(iv) Hulle wil die voorouer alleen respekteer deur aan 'n kleinkind sy naam te gee: . --		48%
Die meeste proefpersone wat bevestigend geantwoord het, het dus wel besef dat daar 'n verband tussen die voorouer/... .		
1) Fourie, H.C.M. Amandebele van Fene Mahlangu. pp.67-73. Howells, W. De godsdiens der primitiewe volke. pp.125-134.		

voorouer en sy naamgenoot bestaan. Ook glo die meerderheid dat die naamgenoot iets van die krag of eienskappe van sy voorouer sal ontvang.

Die persone wat ontkennend geantwoord het, het gewoonlik beweer dat daar van 'n oorledene geen direkte invloed meer kan uitgaan nie en as iemand die naam van een van sy voorouers ontvang, is dit alleen om respek te toon.

Vraag 26. Waarom het byna elke bantoe, behalwe n Europese voornaam, ook nog 'n bantoe voornaam?

Ook hierdie vraag is gestel om uit te vind hoeveel die leerlinge nog van hulle eie gewoontes weet en watter bygelowe nog aan hulle Christelike lewensbeskouing verbonde is.

Die volgende antwoord is verkry omtrent die rede waarom elke kind, behalwe 'n Europese voornaam, ook nog 'n Bantoe-voornaam van sy ouers ontvang het:

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskool.</u>

- (i) By die geboorte het daar iets voorgeval wat die ouers nie wou vergeet nie, en die gebeurtenis is derhalwe in die naam vasgelê: 40% 26%
- (ii) Die bantoevoornaam vertel iets van die karakter van die persoon: 16% 21%
- (iii) Dié naam/....

(iii) Die naam hou iets in wat hom in die lewe geluk sal bring:	20%	18%
(iv) Dikwels is die bantoenaan dieselfde as wat een van die voorouers gehad het: .	24%	16%
(v) Leerlinge wat nie geweet het nie:	--	19%

Uit die verskillende antwoorde blyk dat n bantoe baie meer waarde heg aan n naam as die blankes. Wat dit betref, stem dit ooreen met die naamgewing soos die Israeliete dit in die Ou Testament gedoen het. Gewoonlik was daar een of ander voorval aan n naam verbonde, of het daar n eienskap in voorgekom wat hulle gehoop het die persoon ook sou besit. bv. Boas, een van die voorouers van Dawid, beteken krag. Benjamin beteken: seun van smart. Ikbabod beteken skande, na aanleiding van die tragiese gebeurtenis dat die ark in die hande van die Filistyne geväl het, ens. 1)

Daar is n soort heidense bygeloof aan verbonde as die naam van n voorouer aan n kind gegee word om hom daardeur geluk te bring en hom vir moontlike gevvaar te behoed.

Vraag 27. Wat is volgens bantogeloof die grootste kwaad wat iemand kan doen.

Volgens Tempels is die grootste kwaad van n persoon/....

1) De Rover, P.A. Naar 't Heilige Blad. O.T. pp.686-694.

persoon aan 'n ander kan aandoen, om sy lewenskrag te verminder. Dit kan slegs deur 'n geweldige boete herstel word.¹⁾ Hoewel die proefpersone nog iets daarvan geweet het, was die antwoord tog baie uit- eenlopend.

	<u>Barolong.</u> <u>Hoëskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskool.</u>
(i) Jou grootste sonde is om iemand te toor:	24%	12%
(ii) Om iemand te vermoor: ...	36%	18%
(iii) Om te steel:	16%	8%
(iv) Om iemand te vloek:	12%	10%
(v) Om ongehoorsaam aan jou ouers te wees:	12%	--
(vi) Om nie meer met die afgestorwenes kontak te maak nie:	--	8%
(vii) Om 'n ander persoon se vrou te neem:	--	14%
(viii) Hulle wat nie geweet het nie:	--	28%

Omdat die meeste leerlinge taamlik bekend is met die sedewette van die Ou- en Nuwe Testament, ontstaan daar seker dikwels verwarring in die begripslewe van die jong Christen bantoe en kan hy nie meer goed verduidelik watter wette van Christelike oorsprong en watter wette suiwer heidens is nie.

By die Batswana Opleidingskollege was daar weer 'n groot groep studente wat geen antwoord kon gee nie.

Die rede/...

1) Tempels, P. Pl. Bantoe filosofie. pp. 89-91.

Die rede om iemand te toor was gewoonlik om hom ongelukkig te maak, dus om sy potensiële lewenskrag te verminder.

Vraag 28. Hoe kan iemand, volgens bantoe-geloof die leed wat hy aan 'n ander berokken het, weer goed maak?

Soos al vermeld is, moes die oortreder, volgens die ongeskrewe wette van die heidense bantoes, 'n geweldige boete betaal as hy 'n ander persoon leed veroorsaak het, omdat deur daardie leed sy lewenskrag verminder is.¹⁾ Die boete was gewoonlik buite verhouding tot die kwaad wat hy aangedoen het.

'n Groot gedeelte van die proefpersone het wel geweet dat jy die leed wat aan 'n ander veroorsaak is, alleen kan kompenseer deur betaling van beeste. Maar daar was ook nog ander antwoorde. By analyse het die volgende antwoorde aan die lig gekom:

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskol.
(i) Deur met een of meer beeste te vergoed:	48%	32%
(ii) Deur apologie aan te teken.	28%	36%
(iii) Deur een of ander groot familiefees te reël waarby die persoon wat jy beledig het, ook aanwesig moet wees. Daar word dan bepaal hoe die beledigde persoon weer in ere herstel kan word:	16%	20%
(iv) Deur/..		

1) Tempels, P. Pl. Bantoe filosofie. p.91.

(iv) Deur hom te vergewe: ...	8%	--
(v) 'n Groep wat nie geweet het nie:	--	12%

Uit die antwoorde blyk ook weer die vermenging van heidense begrippe met die Christelike lewensbe-skouing. Want by die heidense bantoes is vergoeding nie slegs verkry deur apologie aan te teken nie, die skuld moes wel deeglik vereffen word. Dieselfde met vergifnis: 'n Mens vergewe 'n ander alleen as die skuld op een of ander wyse deur 'n offer uitgedelg is.

Vraag 29. Waarom moes 'n misvormde persoon altyd doodgemaak word?

Omdat die belangrikheid van die lewenskrag, volgens Tempel, by die heidense bantoes altyd sterk beklemtoon is, is die diere of persone wat deur een of ander liggaaamlike misvorming in die wêreld gekom het, as 'n teken van ongeluk of toekomstige rampspoed beskou is wat so spoedig moontlik vernietig moes word.¹⁾

Die volgende redes is gegee waarom dit vroeër gebeur het:

(i) 'n Wangeskape dier of mens bring ongeluk:	40%	25%
(ii) Dit/...		

1) Tempels, P. Pl. Bantoe filosofie pp. 82-85.

- (ii) Dit sal die nageslag swakker maak, daarom moet dit vernietig word voor dat die nageslag verder kan voortplant: 24% 15%
- (iii) Iemand wat misvormd gebore is, kom van 'n voorgeslag wat baie sondes gedoen het, en moet daarom vernietig word: 20% --
- (iv) Dit is waardeloze besit en het geen lewenskrag meer nie: -- 12%
- (v) Die groep wat nie geweet het nie: -- 48%

n Groot gedeelte van die leerlinge van die Batswana Opleidingskollege kon geen antwoord hierop gee nie. Waarskynlik het hulle dit nog nooit gehoor nie. Maar die meeste proefpersone het 'n idee gehad dat die vernietiging van 'n misvormde lewende wese te wyte was aan 'n bygeloof dat 'n wangeskape wese ongeluk vir die hele stam sou bring.

Vraag 30. Wat het die heidense bantoe onder sy gewete verstaan?

Volgens Tempels het die heidense bantoes ook 'n bewussyn van goed en kwaad gehad wat gewete genoem kan word.¹⁾ Hulle het geglo dat daar 'n sekere wêreldorde is wat deur Modimo vasgelê is, en indien daardie orde verbreek word, verminder hulle moedwillig die lewenskrag/...

1) Tempels, P. Pl. Bantoe filosofie. pp. 82-85.

lewenskrag, met die gevolg dat hulle gewete daardeur gepla word.

Die volgende antwoord is verkry op die vraag wat die heidense bantoes onder die begrip "gewete" verstaan het.

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskol.</u>
(i) Sy gewete spreek as hy slegte dade doen:	24%	20%
(ii) Sy gewete is sy hart: ..	20%	--
(iii) Sy gewete is 'n soort gif wat hom doodmaak:	12%	--
(iv) Sy gewete is sy voorouers wat tot hom spreek:	16%	12%
(v) 'n Engel wat met jou praat as jy iets slegs gedoen het: --	--	8%
(vi) Die stem van Modimo:	--	16%
(vii) 'n Groep wat nie geweet het nie:	--	44%

Die vermenging van heidense en Christelike interpretasies oor die gewete is hier weer duidelik sigbaar.

n Groot gedeelte van die leerlinge van die Batswana Opleidingskollege het dit nie gewaag om n antwoord op hierdie vraag te gee nie.

Vraag 31. Wat is volgens bantogeloof sonde?

Oor hierdie vraag is ook n verskeidenheid antwoorde verstrek.

Barolong/.....

Barolong Batswana
Hoërskool Opleidingskool.

(i) Disrespek teenoor die voorouers:	16%	11%
(ii) Ongehoorsaamheid teen die kaptein:	12%	14%
(iii) Enige slechte daad met die doel om jou naaste leed te berokken:	44%	28%
(iv) Om nie in die godheid te glo nie:	12%	--
(v) Hulle het nie die begrip van sonde geken nie: ...	--	12%
(vi) 'n Groep wat nie geweet het nie:	16%	35%

Volgens Tempels het ook die bantoe sekere norme van goed of kwaad wat gebaseer is op hulle lewensfilosofie en wat uitgaan van die grondbegrip dat elke voorwerp, dier of mens lewenskrag besit wat hy van die Skepper, dus van Modimo, ontvang het.
Alle lewenskrag moet eerbiedig word. In die oë van die heidense bantoe is elke daad goed wat hierdie lewenskrag bewaar en versterk en elke daad is sleg wat die lewenskrag verminder of vernietig. ¹⁾

Al is die meeste leerlinge waarskynlik nie bewus van hierdie filosofiese agtergrond van wat die heidense bantoes as goed of sleg bestempel het nie, blyk wel uit die antwoorde dat hulle dit onbewus aanvoel.

As jy/....

1) Tempels, P. Pl. Ibid. pp. 69-75.

As jy disrespeks teenoor jou voorouers toon,
is jy besig om hulle lewenskrag belaglik te maak en
daardeur te krenk.

Indien jy aan die kaptein ongehoorsaam is,
probeer jy om sy lewenskrag moedwillig aan te rand.
Wanneer jy jou naaste leed berokken, beteken
dit 'n vermindering van sy lewenskrag.

Die meerderheid van die proefpersone het een van
hierdie drie antwoorde gegee. Maar 'n groot gedeelte
van die moderne jong bantoes weet egter nie meer van
hierdie norme van goed en kwaad van hulle voorouers
nie.

Vraag 32. Wat is die verskil tussen 'n skaamte-
gevoel en skuldgevoel?

Die meeste leerlinge het wel die begrippe "skaamtegevoel" en "skuldgevoel" geken en 'n verskeidenheid
interessante antwoorde is verkry.

	Baro long Hoërskool	Batswana Opleidingskoll.
(i) 'n Skaamtegevoel ontwikkel jy teenoor mense en 'n skuldgevoel teenoor God.	13%	35%
(ii) By 'n skaamtegevoel ontstaan daar 'n toestand van ongemak as jy onder die mense verkeer, maar by skuldgevoel is dit die gewete wat jou pla.	24%	25%
(iii) Skaamtegevoel ontstaan wan- neer die mense jou kritiseer en skuldgevoel as God jou kritiseer:	12%	--
(iv) By/.....		

- (iv) By skaamtegevoel is
jy alleen bang vir straf,
maar by skuldgevoel het
jy berou: -- 25%
- (v) As jy n skaamtegevoel
teenoor n persoon ontwik-
kel het, sal jy probeer
om die slegte daad teen-
oor hom weer goed te maak,
maar by die skuldgevoel
besef jy dat die daad nie
meer goed gemaak kan word
nie: 20%
- (vi) In die skaamtegevoel voel
jy sleg dat jy uitgevind
is, maar in die skuldge-
voel erken jy skuld teen-
oor God: 28%
- (vii) Die bantoes het alleen
skaamtegevoelens as die
verkeerde daad ontdek is,
maar hulle ken geen skuld-
gevoelens nie: -- 15%

Volgens Tempel was die heidense bantoes wel deeglik van 'n gewete bewus en daardie gewete het gespreek as die natuurwette van Modimo deur ongehoorsaamheid onteer is. Daarom het die heidense bantoes beide die skuld- en skaamtegevoelens onder-
1) vind.

Ongeveer twee-derde deel van die leerlinge van die Batswana Opleidingskollege het terdeë besef dat n skuldgevoel iets met God te doen het en skaamtegevoelens meer n toestand van ongemak is, wat veroorsaak word as iemand aan sy medemens leed berokken het en uitgevind is.

Vraag 33./....

1) Tempels, P. Pl. Idem. p.83.

Vraag 33: Wat is die groot verskil tussen Modimo van die ~~gevolgtrekking~~ heidense bantoe en die God van die Skrif?

In hierdie vraag wou ons vasstel of die leerlinge bewus was van die feit dat die God van die Bybel 'n verbondsgod is wat nooit willekeurig met sy kinders handel nie en dat Modimo tot wie hulle voorouers gebid het, 'n autoritêre god is wat geen belang in die welsyn van sy skepsels gestel het nie, maar na willekeur strawwe en belonings uitgedeel het.¹⁾

Die volgende antwoord is verstrek:

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskol.

(i) Die Bybel verkondig dat God ons hemelse Vader is wat ons liefhet en wat in verbondsrelasie met ons staan: ...	36%	42%
(ii) Die God van die Bybel doen ook met ons net soos Hy wil en goed dink: ...	24%	36%
(iii) 'n Groep wat nie geweet het nie:	40%	22%

Op die vraag of hulle die Bybelse interpretasie glo, kon die volgende ontleding gemaak word.

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskol.

(i) Die Bybelse verklaring is waar:	32%	54%

1) Fourie, H.C.M. Amandebele van Fene Mahlangu. pp.55-65

(ii) Die Bybelse verklaring is nie aanneembaar nie:	12%	10%
(iii) 'n Groep wat nie ant- woord kon gee nie:	56%	36%

Die wat bevestigend geantwoord het, het meestal genoem dat die Bybel die Woord van God is, en altyd die waarheid spreek. Die paar wat ontkennend geantwoord het, het beweer dat hulle God nie verstaan nie.

Baie antwoorde was dikwels vaag en niksseggend. Dit is waarskynlik 'n bewys dat hulle nog nooit oor hierdie probleem nagedink het nie. Vir die meerderheid van die proefpersone is die relasie tussen God en ons nog nie 'n werklikheid nie. Hulle het eintlik 'n deistiese Godsbeskouing en glo nie dat God werklik sy kinders lei en bestuur nie. Net soos Modimo na willekeur gehandel het, so tree ook die God van die Skrif met sy kinders op.

Vraag 34. Glo jy dat iemand mag het om 'n ander persoon te toor?

Hierdie vraag is gestel na aanleiding van die bygeloof van die meeste bantoes dat hulle maklik deur 'n ander persoon getoor kan word. Ook die meeste/....

die meeste Christenbantoes glo nog aan die mag van die toordokter.

Die volgende antwoord is gegee op die vraag of jy iemand leed kan berokken deur hom in hou hart te vloek:

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskol.</u>
Bevestigend:	52%	35%
Ontkennend:	48%	47%
n Groep wat nie weet nie: .	--	18%

Die redes wat hulle verstrek, het, is taamlik uit- eenlopend. Die wat bevestigend geantwoord het, het gesê:

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskol.</u>
(i) As 'n persoon bid dat jy moet doodgaan, sal dit ook gebeur:	46%	--
(ii) As jy bang is vir 'n persoon sal sy vloek uitkom:	31%	--
(iii) As jy van die huis wegloop kan hulle jou vervloek:	23%	--
(iv) 'n Vloek bring altyd ongeluk of siekte:	--	48%
(v) Die toordokters alleen het die mag om dit te doen.	--	32%
(vi) 'n Slegte persoon kan alleen deur gif iemand anders doodmaak:	--	20%

Die wat/....

Die wat ontkennend geantwoord het, het as redes genoem dat 'n mens nie daardie mag het om iemand siek te maak nie, maar alleen God. Sommige proefpersone het geantwoord dat dit pure bygeloof is. Hoewel die aantal leerlinge wat beweer het dat geen mens 'n ander bloot deur vervloeking siek kan maak nie, taamlik groot is, glo 'n groot gedeelte in die mag van die toordokter.

Vraag 35. Glo jy in die mag van 'n "moloi"?

Dit het ek in hierdie vraag probeer uitvind. Die ontleding van die antwoorde het die volgende feite aan die lig gebring:

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoëskool</u>	<u>Opleidingskool.</u>
(i) Die wat aan 'n toordokter se mag glo:	44%	46%
(ii) Die wat nie aan sy mag glo nie:	56%	54%

Die leerlinge wat bevestigend geantwoord het, het beweer:

- (i) Dat hulle self sy mag ondervind het.
- (ii) Hulle het van hul ouers daarvan gehoor.
- (iii) Deur die medisyne van 'n toordokter kan jy siek word.

Die wat ontkennend geantwoord het, het geskryf dat alleen God die mag het en dat daar in werklikheid geen "moloi" bestaan nie.

Tog het/....

Tog het die ervaring bewys dat die meeste nog in die mag van die "moloï" glo. 'n Voorbeeld sal dit duidelik maak. Onlangs het in die meisieskoshuis 'n horlosie van een van die leerlinge weggeraak. Die vermoede was diefstal en die verdenking het op een van die studente gevallen, maar niks kon bewys word nie. Twee dae na die voorval kom die matrone met die betrokke leerling na my kantoor en die meisie bars in trane uit: Die matrone verduidelik toe die hele situasie. Die eienaar van die verdwene horlosie het 'n sakdoekie van die verdagte leerling in hande gekry en haar gedreig dat sy met die voorwerp na 'n "moloï" sal gaan, sodat hy met behulp van hierdie sakdoek haar siek kan maak of 'n ander leed kan veroorsaak. Die verdagte persoon wat die dogter van 'n bekende bantopredikant is, het so seker in die mag van die "moloï" geglo dat sy dag nog nag rus gehad het, en in trane haar skuld aan die matrone beken het.

Dus hoewel sy in positief Christelike beginsels opgevoed is, het die heidense invloede in tye van wanhoop, sterker op haar gewerk as haar Christelike lewensbeskouing.

Ongeveer die helfte van die proefpersone erken dus openlik dat hulle in die mag van die toordokter glo. Ons kan egter amper seker wees dat die ander helfte in/....

helfte in hulle hart ook nog 'n groot angs vir die moloi het.

Vraag 36. Glo jy in bonatuurlike wesens wat die mag het om iemand te vernietig?

Die volgende twee vrae oor die geloof in bonatuurlike magte of geeste, of in die bestaan van die sogenaamde "tokoloshi" is nou verbonde met die voorafgaande vraag.

n Opsomming gee die volgende beeld:

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoëskool</u>	<u>Opleidingskool.</u>
(i) Bevestigend:	60%	33%
(ii) Ontkennend:	40%	67%

Daar is nogal 'n groot verskil in die opvatting van die leerlinge van beide skole. By Barolong is daar 60% wat in bonatuurlike wesens glo, en op die Batswana Opleidingskollege slegs 33%.

Die redes van die bevestigers was deurgaans dat hulle dit by ervaring ondervind het en dat die bonatuurlike geeste of spoke daarop uit is om jou te vernietig of dood te maak, omdat jy om een of ander rede hulle woede opgewek het..

Die ontkenners het gewoonlik as rede opgegee dat alleen God die mag het om iemand se lewe te ontnem/....

ontneem en al sou sulke wesens bestaan, hulle tog geen mag besit nie.. Eintlik kan hierdie rede as 'n bedekte erkenning beskou word.

In die "b" afdeling van hierdie vraag het die proefpersone wat in die "a" afdeling bevestigend geantwoord het, ook geglo dat daar 'n sterk ooreenkoms is tussen die bonatuurlike wesens waarin hulle voorouers geglo het, en die duiwels waar die Nuwe Testament so dikwels oor praat.

As redes het hulle aangegee:

- (i) Hulle is net so sleg soos die duiwels.
- (ii) Hulle kan jou ook in versoeking bring om iets slegs te doen.
- (iii) Hulle is besonder magtig.
- (iv) Hulle kan jou ook vernietig.

Vraag 37. Wat het die heidense bantoe onder die "tokoloshi" verstaan?

Die geloof in die bestaan van 'n "Tokoloshi" is besonder sterk onder die bantoes en tog het 'n groot gedeelte dit ontkennend beantwoord.

Die ontleding gee die volgende resultate:

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskoll.
Bevestigend:	24%	21%
Ontkennend:	76%	37%
Die groep wat nie weet nie: .	--	42%
		Die groep/....

Die groep wat op die Batswana Opleidingskollege nie geweet het of hulle in die mag van 'n tokoloshi moet glo nie, kan met 'n geruste hart by die bevestigers gereken word.

Op die vraag wat die heidense bantoes onder 'n tokoloshi verstaan het, is ook 'n verskeidenheid antwoordes gegee:

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskol.</u>
(i) Iets wat gebruik word deur 'n moloi:	20%	8%
(ii) 'n Dwerg:	24%	17%
(iii) 'n Soort dier:	28%	10%
(iv) 'n Gedrog wat jou kan doodmaak:	16%	14%
(v) 'n Bose gees:	12%	12%
(vi) 'n Duiwel om jou te verlei om slechte dinge te doen:	--	11%
(vii) 'n Groep wat nie geweet het nie:	--	18%

Die meeste proefpersone weet nog wel dat 'n tokoloshi iets naars is, iets wat jou vreesbevange laat voel en wat nou verbonde is met 'n moloi, maar of hulle daar werklik in glo, is nog 'n vraagteken.

Vraag 38. Wat is die nadele van 'n "lobola" huwelik?

Die volgende vrae is gestel om die mening te verneem/....

verneem oor sommige sosiale gewoontes en gebruikte onder die heidense bantoes wat op die oomblik selfs onder die bekeerde bantoes nog in swang is.

In die eerste plek dink ons aan die gebruik van "lobola" wat elke jong man in die vorm van beeste of geld aan sy aanstaande skoonouers moet betaal alvorens hy kan trou.

Na ontleiding van die antwoorde kan ons die volgende vasstel:

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskol.</u>
(i) Die gebruik van "lobola" is blote betaling, dus jy koop eintlik jou vrou: ...	52%	16%
(ii) Vir n Christen kan dit nie 'n goeie gewoonte wees nie:	8%	--
(iii) Die "lobola" ruïneer die man, want hy moet dikwels sy halwe getroude lewe nog skuld afbetaal:	8%	8%
(iv) Dit veroorsaak vir alle partye 'n onsekere toekoms:	--	12%
(v) Dit veroorsaak dikwels moeilikheid tussen die verskillende ouers:	--	--
(vi) Lobola is goed, want die ouers het dikwels baie vir die opvoeding van hulle dogter betaal:	20%	28%
(vii) Dit is 'n soort kompensasie vir die ouers omdat hulle hul dogter nou vir goed verloor het:	12%	--
(viii) Dit gee/...		

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskol.

(viii) Dit gee vastigheid aan die huwelik, want die man sal moeilik kan skei:	--	14%
(ix) Dit is n goeie gewoonte	--	18%

By die Barolong Hoërskool vind ons dus dat 68% van die proefpersone "lobola" as verkeerd bestempel en 32% het n gunstige antwoord gegee.

Op die Batswana Opleidingskollege het slegs 40% dit as n verkeerde huweliksgebruik beskou en 60 het ten gunste daarvan gespreek.

Vraag 39. Kan n Christen met die praktyk van die besnydenisskool saamstem?

Oor die besnydenisskool het die menings ook uiteengeloop.

- | | Barolong
Hoërskool | Batswana
Opleidingskol. |
|--------------------------------|-----------------------|----------------------------|
| (i) Bevestigend: | 12% | 25% |
| (ii) Ontkennend: | 40% | 39% |
| (iii) n Groep wat nie weet nie | 48% | 36% |

Die leerlinge wat geantwoord het dat die besnydenisskole vir n Christen aanneembaar is, het geantwoord:

- (i) Op die besnydenisskole leer jy goeie maniere.
- (ii) Jy leer daar om moeilikhede te oorkom.
- (iii) Jy moet jou aan streng dissipline onderwerp en dit is goed vir jou karakter.
- (iv) Dit is/....

(iv) Dit is n goeie bantoegegewoonte wat ook deur n Christen aanvaar kan word.

(v) Dit is gesond.

(vi) Dit is die beste lewenskool wat daar is..

Hulle wat die verkeerde in die besnydenisskool insien, het die volgende redes verskaf:

(i) Die seuns word daar gewoonlik wild.

(ii) Daar word heidense gewoontes aangekweek.

(iii) Dit is teen die wil van God.

(iv) In die besnydenisskole is alles geheim en dit kan vir die Christen nie aanvaarbaar wees nie.

Vraag 40. Is die seksinstruksie van die besnydenisskole goed of verkeerd?

Oor die seksuele opvoeding in die besnydenisskole weet die meeste seker nie veel meer af nie, behalwe wat hulle daarvan van hulle ouers verneem het. In ons skole het prakties niemand meer die besnydenisskool deurloop nie, en die paar wat daar was, is deur n eed gebind om niks daarvan te openbaar nie.

Die volgende opinie oor seksinstruksie op die besnydenisskole is van hulle verkry.

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingskool</u>
(i) Seksinstruksie was goed ...	12%	29%
(ii) Seksinstruksie was sleg ..	21%	13%
(iii) n Groep wat nie weet nie.	60%	58%
		Die wat/....

Die wat beweer dat die seksuele voorligting in die besnydenisskole sleg is, het as redes opgegee:

- (i) Slegte verlangens word geprikkel.
- (ii) Dit was onhigiënies.
- (iii) Sondige praktyke word daar goedgekeur.
- (iv) Jy leer daar om slegte dinge te doen.
- (v) Die seks word op die besnydenisskole oorbeklemtoon en dan word jy maklik 'n slaaf van jou seksuele verlangens.

Die leerlinge wat beweer dat seksuele instruksie aan die besnydenisskole goed is, het geantwoord:

- (i) Dat jy daar geleer word hoe om later as man en vrou saam te lewe.
- (ii) Mans en vrouens is streng geskei en elke groep kry sy eie noodsaaklike inligtings en raadgewings van ouer mans of vrouens.

Ook uit hierdie antwoord bemerk ons weer dat die Christelike beginsels by die meeste bantoes nog nie diep wortel geskiet het nie.

Vraag 41. Hoe was die verhouding tussen man en vrou by die heidense bantoe?

Dit is besonder interessant om die verskillende antwoorde van die vraag oor die verhouding tussen man en vrou, in die ou heidense tydperk van die bantoes, met mekaar te vergelyk. Verder wou ons uitvind of hulle weet/....

hulle weet hoe Jesus self oor die ideale verhouding tussen man en vrou gedink het en ten slotte die leerlinge se opinie oor hoe die verhouding gesien moet word.

Op die eerste deel is die volgende antwoord verkry:

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskol.
(i) Volgens die heidense bantoe staan 'n man ver bo sy vrou:	40%	32%
(ii) Die nut van 'n vrou is slegs om seksueel gemeenskap met haar man te hê en kinders te baar:	32%	16%
(iii) Die man is verantwoordelik vir alles en deel net bevele aan sy vrou uit: ...	20%	
(iv) 'n Man kon baie vrouens neem en selfs ongestraf oor spel bedrywe:		24%
(v) Hulle was goeie maats van mekaar en het mekaar dikwels gehelp:		18%
(vi) 'n Groep wat nie geweet het nie:	8%	10%

Die meerderheid het besef dat volgens bantoetradisie die vrou onvoorwaardelik aan die man gehoorsaam moes wees. Alleen 'n klein gedeelte op Batswana Opleidingskollege het gemeen dat man en vrou op gelyke voet kon verkeer.

Vraag 42. (a). Wat sê die Nuwe Testament oor die verhouding van man en vrou?

Op die vraag hoe Jesus oor die verhouding van man en vrou gedink het, was daar ook 'n verskeidenheid van antwoorde:

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskol.
(i) Man en vrou moet mekaar liefhê:	32%	22%
(ii) Daar moet tussen man en vrou gelykheid in alle opsigte wees:	24%	20%
(iii) Hulle moet mekaar help:...	28%	
(iv) 'n Man moet in geen geval 'n despoot wees nie:	16%	
(v) Hulle moet lojaal teenoor mekaar wees:		28%
(vi) Die een moet nie die slaaf van die ander wees nie:		30%

Die "b" deel van vraag 42 se antwoord het nogal ooreengekom met die "a" deel.

Volgens die leerlinge se eie opinie moes die verhouding tussen man en vrou as volg wees:

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskol.
(i) Hulle moet vreedsaam met mekaar omgaan:	16%	12%
(ii) Hulle moet liefdevol teenoormekaar wees:	12%	16%
(iii) Hulle moet mekaar respekteer:	8%	10%
(iv) Hulle moet in alles een wees	12%	30%
(v) Die vrou /		

(v) Die vrou moet 'n goeie kok kan wees:	8%	8%
(vi) Die vrou moet help om 'n gesin te bou:	20%	15%
(vii) Hulle moet mekaar goed ken	16%	9%
(viii) Geen opinie:	8%	--

By die heidense bantoe het die vrou 'n ondergeskikte rol gespeel. Sy was verplig om die harde werk in die lande te doen, terwyl die man verkies het om op jag te gaan. Die aansien van die vrou het gestyg namate die aantal kinders vermeerder het. Van 'n geestelike eenheidsband tussen man en vrou was eintlik nie sprake nie. Dit is eers Christus wat die posisie van die vrou radikaal verander het.

By ontleding van die antwoorde van die proefpersone is dit duidelik merkbaar dat die meeste besef het dat 'n ideale huwelik op Christelike beginsels gebou moet word. Slegs 'n klein persentasie glo dat 'n vrou alleen 'n nuttige voorwerp in die huis moet wees en dat sy haar bruikbaarheid bewys het indien sy voldoende kinders in die wêreld kan bring.

Vraag 43. Wat is die standpunt van die Bybel in verband met beloning en straf in die hiernamaals?

Hierdie vraag is ook weer gestel om te bepaal of hulle/...

of hulle die Bybelse standpunt in verband met die lewe na die dood ken en beaam.

Die volgende antwoorde is verkry in verband met die Bybelse leer oor die lewe na die dood:

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingsk.</u>
(i) Goeie dade kry beloning in die hiernamaals:	16%	--		
(ii) Die rykes sal daar verneder word en die armes sal daar ryk word:	12%	18%		
(iii) Ons is daar almal gelyk: ..	24%	--		
(iv) Om daar te kom is dit essensiël om mekaar lief te hê: ..	32%	--		
(v) God help die goeies om daar te kom:	16%	--		
(vi) Daar is vreugde in die hemel as jy jou leed op die regte wyse dra:	--	22%		
(vii) Die nederiges word in die hemel die magtiges:	--	12%		
(viii) Ons moet eers berou kry oor ons sondes voor ons in die hemel kan kom:	--	9%		
(ix) Die mense word deur God volgens hulle dade beoordeel: ...	--	14%		
(x) Jou posisie op aarde tel nie veel in die hemel nie:	--	15%		
(xi) As jy in die hemel wil kom, moet jy nie te veel tyd aan jou aardse sake bestee nie:	--	10%		

Die leerlinge wat die "b" deel van vraag 43 beantwoord het, het almal vermeld dat die Bybel die beste standpunt inneem, omdat jou posisie wat jy eenmaal in die hemel sal beklee in geen geval iets te doen het met jou posisie hier op aarde nie.
By n/....

By 'n vergelyking tussen die antwoord van Barolong en Botswana Opleidingskollege lyk dit of die studente van die kollege die Bybelse standpunt beter interpreteer as die leerlinge van Barolong. Die oorsaak is waarskynlik dat die leerlinge van die Batswana Opleidingskollege Godsdiensonderrig van 'n blanke geniet, wat gewoonlik 'n breër agtergrond as die bantoeonderwysers het en wat dus beter in staat is om die heilswaarhede meer prakties aan hulle leerlinge te verduidelik.

Vraag 44. Waarom is dit belangrik dat elke onderwyser n besliste lewensbeskouing daarop moet nahou?

Die meeste het 'n duidelike verklaring gegee waarom 'n onderwyser 'n besliste positiewe lewensbeskouing daarop moet nahou indien hy sy kinders die regte opvoeding wil gee.

Die volgende antwoord is verstrek:

	<u>Barolong</u> <u>Hoëskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingsk.</u>
(i) Hy moet self 'n goeie voorbeeld in alles wees as hy sy kinders 'n goeie opvoeding wil gee:	40%	28%
(ii) Die kinders sal hom in alles naboots en daarom moet hy 'n goeie voorbeeld gee:	28%	21%
(iii) Die kinders moet hom kan respekteer:	32%	--
(iv) Hy moet/...		
(...)		

- (iv) Hy moet die lewensbeskouing van sy kinders help vorm en daarom moet hy self 'n standvastige lewensbeskouing besit: -- 18%
- (v) Hy moet die kinders lei en na 'n sekere bestemming voer en dit kan hy alleen regkry as hy self weet waarheen hy op pad is: -- 33%

Omdat al die proefpersone van die Batswana Opleidingskollege vir onderwysers(esse) opgelei moet word, is dit seker die moeite werd om uit te vind wat hulle van die lewensbeskouing van 'n ideale onderwyser dink. Meer as die helfte van die studente het die positiewe kant beklemtoon en gewys op die leiding wat die onderwyser moet gee en dat daar slegs 'n goeie invloed van hom kan uitgaan indien hy self 'n positiewe lewensbeskouing daarop nahou.

Hierdie opvatting is belangrik omdat dit ook as basis vir hierdie verhandeling gedien het. Die leerlinge van Barolong het eintlik vir honderd persent op die voorbeeld van die onderwyser die nadruk laat val en die opvoedkundige taak van hom geheel en al nie genoem nie. Die rede is natuurlik dat die Batswana Opleidingskollege professionele vakke aanbied en Barolong alleen akademiese vakke. Die antwoorde van die studente van die Batswana Opleidingskollege is ook beter geformuleer as dié van Barolong.
wanneer die/....

Wanneer die sinkretistiese gedagtegang by die Christenbantoe in 'n volgende hoofstuk behandel word, hoop ons om op hierdie antwoorde nog nader in te gaan.

Vraag 45. Noem 'n paar gedagtes uit die bantoefilosofie waarvan die onderwyser vandag nog gebruik kan maak?

Die vraag om sommige idees uit die bantoefilosofie op te noem wat met goeie gevolg vandag nog gebruik kan word om kinders op te voed, is maar vaag beantwoord en weer deur 'n groep proefpersone onbeantwoord gelaat.

Die volgende antwoorde is verkry:

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingsk.
(i) Die belangrikheid om gereeld tot die voorouers te bid:	28%	--
(ii) Die ideale van dapperheid en eerlikheid in die samelewing: ...	16%	--
(iii) Die beklemtoning van gehoorzaamheid aan die wat bo jou staan	32%	--
(iv) Die beklemtoning van respek vir ouer mense:	--	44%
(v) Om nie jou ouers te vergeet nie	--	16%
(vi) Om 'n voorbeeld in alles te wees:	--	10%
(vii) Die bruidskat of "lobola" moet in ere herstel word:	--	8%
(viii) Om jou nasie te dien:	--	6%
(ix) Om vriendelik te wees:	--	4%
(x) Om lyfstraf vir oortreders te gebruik:	--	6%
(xi) 'n Groep wat nie antwoord kon gee nie:	24%	8%

n Kenmerk van hierdie antwoord is dat die twee groepe verskillende punte beklemtoon het.

Dit is ook merkwaardig watter groot persentasie studente op Batswana Opleidingskollege respek teenoor volwassenes vermeld het.

Vraag 46: Glo jy dat die blanke beskawing slegs negatief op die bantoe gewerk het?

Die vraag of die blanke beskawing alleen negatief gewerk het, sodat die bantoe eintlik sy eie beskawing verloor het en niks daarvoor teruggekry het nie, is as volg beantwoord:

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskol.
(i) Bevestigend:	48%	29%
(ii) Ontkennend:	52%	71%

Die leerlinge wat bevestigend geantwoord het, het meestal beweer dat die deel wat skaam is vir hulle bantoe-agtergrond alleen die slegte van die blanke beskawing oorgeneem het, nl. die verlange na geld, plesier, lekker kos, mooi, klere, motorkarre, ens. terwyl hulle geen besef het van die Christelike fondament waarop die westerse beskawing gebou is nie.

Die proefpersone wat ontkennend geantwoord het, het genoem dat die bantoes heelwat in die plek van hulle eie bantoeffilosofie terugontvang het, nl.
(i) Die/....

- (i) Die blankes het ons gehelp om God op die juiste wyse te dien.
- (ii) Hulle het ons gehelp om 'n beter lewe te lei.
- (iii) Hulle het ons die lig gebring.

Vraag 47. Waarom het die meeste ontwikkelde bantoes
n materialistiese lewensbeskouing?

Vraag 47 en waarskynlik ook vraag 48 is baie subjektief en vir 'n bantoe miskien te sensitiief om na waarheid te beantwoord. Hy besef dat dit waar is en tog wil hy dit nie erken nie.

Op Barolong het die meeste as die oorsaak van die oppervlakkige lewe van baie opgevoede bantoes, die volgende oorsake genoem:

- (i) Hulle glo nie meer in God nie, en doen dus net wat hulle wil.
- (ii) Die meeste van hulle is te selfsugtig en dink slegs aan hulle eie plesier.

Op Batswana Cpleidingskollege is nog ander oorsake genoem:

- (i) Hulle is leeglêers en het geen lus meer om te werk nie.
- (ii) Die meeste van hulle het geen lewensdoel meer nie.
- (iii) Hulle boots die blankes na waarvan 'n groot gedeelte ook maar 'n lewe van plesier lei.
- (iv) Hulle doen dit om hulle eie sorge te vergeest.
- (v) Baie blankes doen maar dieselfde as daardie bantoes doen omdat hulle lewens ook van God losgesny is.
- (vi). Hulle/....
- (vii)

- (vi) Hulle het te veel vrye tyd wat hulle nie op die regte wyse kan gebruik nie.
- (vii) Baie van hulle is los van hulle kerk en het nêrens meer 'n houvas nie.

Vraag 48. Waarom dink baie bantoes vandag dat geluk alleen te kry is deur geld en plesier?

Hierdie vraag is eintlik 'n vervolg van vraag 47.

Die antwoord korreleer ook ~~taamlik~~ goed. Baro long het bv. die volgende antwoord verstrek:

- (i) Geld beteken ook vir die bantoes mag. Hoe meer geld hulle besit, hoe hoër hulle posisie word.
- (ii) Hulle boots slegs die blankes na wat ook op daardie manier geluk probeer kry.

Op Batswana Opleidingskollege is eintlik dieselfde redes gegee:

- (i) Hulle dink dat geld mag is en dat hulle deur baie geld te besit, ook gelukkig kan word net soos die blankes.
- (ii) Hulle boots die blankes na, want baie van hulle het ook net 'n verlange na geld om daardeer geluk te koop.
- (iii) As hulle baie geld het en mooi aangetrek is, word hulle deur die blankes gerespekteer.

Hier sien ons weer watter geweldige verantwoordelikheid daar op die skouers van die blankes rus. Die verkeerde lewenswaardes van duisende blankes, wat slegs in terme van geld reken, word sonder meer deur die deursnee bantoe oorgeneem, met die gevolg/....

die gevolg dat ook by hulle 'n drang na geld en plesier ontwikkel word.

Vraag 49. Waarvoor is jy die meeste bevrees?

Omdat angs so 'n groot plek in die lewens van die meeste bantoes inneem, is dit die moeite werd om uit te vind waarvoor hulle bang is en wat die meeste vrees veroorsaak.

In Opsomming gee die volgende interessante resultaat op die vraag waarvoor hulle die meeste bevrees is:

	<u>Barolong</u> <u>Hoërskool</u>	<u>Batswana</u> <u>Opleidingskol.</u>
(i) dood:	28%	25%
(ii) verlies van ouers:	4%	4%
(iii) tsotsies:	4%	12%
(iv) Die ondergang van die wêreld	8%	--
(v) Vir 'n tokoloshi:	--	7%
(vi) Vir 'n moloi:	--	5%
(vii) Vir weerlig:	-8%	3--
(viii) Vir oorlog:	4%	--
(ix) Vir die hel:	4%	--
(x) Om dood gemaak te word:	12%	8%
(xi) Vir God:	24%	--
(xii) Vir 'n slang:	4%	15%
(xiii) Vir die polisie	--	6%
(xiv) Vir my ouers:	--	5%
(xv) Om honger te wees:	--	4%
(xvi) Vir vreemdelinge:	--	3%

Die grootste/...

Die grootste verskeidenheid antwoordes is dus deur beide skole gegee, maar die vrees vir die dood is die sterkste beklemtoon. Dit is vreemd dat op Barolong n groot persentasie van die leerlinge bang is vir God. Dit is hoogswaarskynlik dat iemand van die personeel hulle n verkeerde beeld van God gegee het.

Die meeste proefpersonne is bevrees vir die onbekende en geheimsinnige, en veral op die Batswana Opleidingskollege blyk dit dat die bygelowige angs vir die moloi, spoke en die sogenaamde tokoloshi nog taamlik sterk is.

Vraag 50. Wat is jou houding teenoor vreemdelinge wat jy vir die eerste maal ontmoet?

Om nog n beter insig te kry hoe die houding van die leerlinge teenoor die onbekende is, het ons die vraag gestel hoe hulle teenoor n vreemdeling voel wat hulle vir die eerste maal ontmoet. Daar is n viertal moontlikhede gegee waaruit hulle kon kies, en die uitslag is as volg:

	Barolong Hoërskool	Batswana Opleidingskol.
(i) n Gevoel van vertroue:	12%	23%
(ii) n Gevoel van wantrouwe:	28%	36%
(iii) n Gevoel van vrees:	44%	17%
(iv) n Gevoel van minderwaardigheid:	16%	24%
		Die/....

Die gevoel van wantroue en vrees teenoor die vreemdeling is dus die sterkste beklemtoon. Ook hier staan die huiwering vir die onbekende weer op die voorgrond en dit stem nogal ooreen met die antwoorde van die voorafgaande vraag.

Vraag 51. Watter moeilikhede moet die heidense bantoe oorkom wanneer hy Christen word?

By die bantoes het die enkeling alleen maar waarde solank hy in die gemeenskap bly. Daarom is die bantoe ook veel meer 'n sosiale wese as die blanke.¹⁾ Om daardie rede wou ons in hierdie laaste vraag van die proefpersone verneem watter moeilikhede 'n heidense bantoe moes oorwin as hy die enigste persoon uit sy hele familie is wat Christen wil word.

Die volgende antwoordé is gegee:

	<u>Barolong</u>	<u>Batswana</u>
	<u>Hoërskool</u>	<u>Opleidingsk.</u>

(i) Hy voel hom totaal verstote van die res van sy familie:	16%	15%
(ii) Vanaf die dag dat hy Christen geword het, is hy bang vir sy eie familie:	12%	--
(iii) Hy sal in finansiële moeilikhede raak, omdat niemand van sy familie hom meer wil help nie:	32%	23%
(iv) Hy moet met al die tradisies van sy stam breek:	8%	18%
(v) Hy sal probeer om ook sy familie te bekeer:	12%	--
(vi) Sy/....		

1) Taylor, John. V. The primal vision. pp. 56-66.

- (vi) Sy familieledé sal hom in versoeking wil bring om weer die ou bantoe-geloof aan te neem: 20% --
- (vii) Hy sal baie beledigende opmerkings moet verduur: -- 23%
- (viii) Hy sal 'n baie eensame lewe moet lei: -- 21%

Uit die antwoorde blyk wel dat die meeste leerlinge besef wat dit vir hulle voorouers beteken het om Christen te word, dat dit naamlik 'n radikale breuk met die verlede veroorsaak het en dat hulle hulle baie opofferings moes troos.

(3) Gevolgtrekking.

As ons die antwoorde van die voorafgaande vrae noukeurig nagaan, kan ons slegs tot een konklusie kom, naamlik dat daar nog heelwat sinkretistiese idees aan die meeste van ons leerlinge se Christelike lewensbeskouing kleef. Dit kom ooreen met skrywer se persoonlike ervaring van die afgelope dertig jaar wat hy aan 'n bantoe-opleidingskollege verbonde is.

Omdat aan die vermenging van heidense idees met Christelike geloofswaarhede gedurende die afgelope dekades besonder baie aandag bestee is, is dit die moeite werd om na aanleiding van die resultate van hierdie empiriese ondersoek in 'n volgende hoofstuk dieper daarop in te gaan.

Orals/....

Orals waar die Bybelse boodskap aan 'n nie-Christelike wêreld gebring is, het dieselfde probleme opgeduik. Na körter of langer tyd is die Christendom deur 'n groep aanvaar en is die persentasie Christene langsamerhand uitgebrei.¹⁾ Maar tot 'n radikale breuk met die heidendom het dit slegs by 'n klein gedeelte gekom.

Was dit ook nie die geval met die volk van Israel nie! Hoewel hulle deur Jehova vir 'n periode van 40 jaar in sy wette onderrig is en alles in besonderhede vir hulle uitgewerk is en God aan sy volk keer op keer sy groot mag bewys het, het hulle telkens weer teruggeval op die aanbidding van hulle afgode.²⁾

Kraemer bewys ook dat selfs die geskiedenis van die Christelike kerk vol is van sinkretistiese gedagtes.³⁾

1) Kraemer H. Religion and the Christian faith.
pp. 392-394.

2) Die Bybel: Rigters, Konings, Kronieke, klein profete, ens.

3) Kraemer, H. Idem. pp. 294-296.